

Anna Jagiełło-Szostak

Zagrożona jedność: debata na temat sytuacji wewnętrznej w Bośni i Hercegowinie na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ

Wobec pojawiających się od marca 2022 r. spekulacji o potencjalnym „nowym konflikcie w Europie” – w Bośni i Hercegowinie, potęgowanych informacjami dotyczącymi możliwej secesji Republiki Serbskiej z BiH, impasu politycznego oraz braku konsensusu wewnętrznego między Federacją BiH i RS w kwestiach zarządzania państwem, 11 maja 2022 r. zwołane zostało specjalne posiedzenie Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące bezpieczeństwa BiH. W opinii Wysokiego Przedstawiciela ds. BiH Christiana Schmidta bezpośrednie ryzyko incydentów w BiH jest realne, a dodatkowo sytuację zaognia konflikt między Rosją a Ukrainą.

Stanowisko Wysokiego Przedstawiciela ds. Bośni i Hercegowiny. 11 maja 2022 r. Wysoki Przedstawiciel ds. BiH Christian Schmidt przedstawił na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ najistotniejsze wyzwania dotyczące BiH:

1. Dążenia Republiki Serbskiej, na czele z Miloradem Dodikiem, do secesji z BiH, co przejawia się stosowaniem retoryki i działań, które mogą podważyć ramy konstytucyjne państwa i zagrozić integralności terytorialnej BiH (np. próby doprowadzenia do wycofania się RS ze wspólnych sił zbrojnych BiH i utworzenia paralelnych instytucji systemu ustawodawczego).
2. Przedłużający się wewnętrzny kryzys polityczny, który od 2021 r. ogranicza postępy reform wewnętrznych, takich jak np. reforma administracji publicznej oraz strategii zarządzania finansami publicznymi. Innym przykładem jest brak porozumienia w sprawie ordynacji wyborczej i postulaty wysuwane przez bośniackich Chorwatów (zob. „Komentarze IEŚ” nr 623), a także przyjęcie przez RS w lutym 2022 r. ustawy o nieruchomościach wykorzystywanych do funkcjonowania władzy publicznej.
3. Brak uznania Wysokiego Przedstawiciela ds. BiH Christiana Schmidta przez władze RS.
4. Stosowanie przez polityków retoryki nacjonalistycznej i mowy nienawiści, odwoływanie się do prowokacji oraz kwestionowanie suwerenności, jedności i integralności terytorialnej BiH (krytyka ta dotyczyła zwłaszcza polityków serbskich z RS).
5. Gloryfikacja zbrodniarzy wojennych czy zaprzeczanie ludobójstwa i zbrodni wojennych wpływa na funkcjonowanie pamięci zbiorowej i przeżywanie wojennej traumy, co prowadzi do społeczno-ekonomicznych konsekwencji, np. wyludniania BiH.

Stanowiska państw. W wyniku dyskusji na forum ONZ swoje stanowisko wyraziły m.in. USA, Unia Europejska i Wielka Brytania. Państwa¹ te wskazywały na:

1. Obowiązek obrony porozumień z Dayton i praw trzech narodów konstytutywnych BiH, a tym samym utrzymania jej jedności.
2. Poparcie dla sankcji wobec polityków BiH nałożonych przez rządy Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii.
3. Pozostawienie „otwartych drzwi” do struktur euroatlantyckich dla BiH oraz pozostałych państw Bałkanów Zachodnich.
4. Poparcie UE dla przedłużenia misji EUFOR Althea, której mandat wygasa 3 listopada 2022 r.

¹ Oprócz Wysokiego Przedstawiciela oraz Unii Europejskiej, Stanów Zjednoczonych Ameryki i Wielkiej Brytanii swoją opinię wyraziły ponadto: Serbia, Brazylia, Norwegia, Irlandia, Albania, Francja, Kenia, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Federacja Rosyjska, Indie, Ghana, Gabon, Meksyk i Chorwacja.

5. Potrzebę implementacji oraz rozpoczęcia wypełniania 14 kluczowych priorytetów określonych w opinii Komisji Europejskiej w sprawie wniosku BiH o członkostwo w UE z 2019 r.
6. Sprzeciw wobec przedwczesnego zamknięcia Biura Wysokiego Przedstawiciela, ponieważ w konsekwencji mogłoby to podważyć bezpieczeństwo regionu bałkańskiego.
7. Podjęcie wysiłków na rzecz pojednania narodowego oraz zaprzestania gloryfikowania zbrodniarzy wojennych.

W czasie dyskusji na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ przewodniczący prezydencji BiH Šefik Džaferović zwrócił uwagę na brak mechanizmu zapobiegającego działaniom secesjonistycznym, wezwał do poparcia przez społeczność międzynarodową Wysokiego Przedstawiciela, do odnowienia mandatu EUFOR w listopadzie 2022 r. oraz wsparcia programu Agenda 5+2 Biura Wysokiego Przedstawiciela. W reakcji na debatę serbski członek trójstronnej prezydencji BiH Milorad Dodik argumentował, że stanowisko wyrażone przez Džaferovicia na forum ONZ nie zostało uzgodnione z prezydencją BiH i ocenił je jako „przemówienie prywatne”. Dodał, że RS nie uznaje mandatu Schmidta do sprawowania urzędu, gdyż Rada Bezpieczeństwa ONZ nie przyjęła projektu rezolucji złożonej przez Chiny i Rosję jeszcze w lipcu 2021 r., a która wzywała m.in. do zlikwidowania stanowiska wysokiego przedstawiciela.

W opozycji do UE, Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii stanęły Rosja, Chiny i Republika Serbii. Strona rosyjska potwierdziła, że nie uznaje Christiana Schmidta jako przedstawiciela społeczności międzynarodowej w BiH. Strona chińska przychyliła się do stanowiska Rosji, określając urząd wysokiego przedstawiciela „reliktem z innej epoki”, oraz wyraziła zaniepokojenie nakładaniem jednostronnych sankcji przez państwa Zachodu na polityków w BiH. Chiny zaapelowały o współpracę partii politycznych w BiH i zaangażowanie w działania na rzecz porozumienia między grupami etnicznymi w BiH oraz nieangażowanie zewnętrznych graczy w jej problemy wewnętrzne.

Przedstawiciel Republiki Serbii, podobnie jak Chiny, wskazał, że decyzje istotne dla przyszłości BiH muszą być podejmowane w porozumieniu między jej podmiotami wewnętrznymi i trzema tworzącymi ją narodami konstytutywnymi. Podniesiono także temat pamięci historycznej i zaapelowano o wyciąganie wniosków z burzliwej historii regionu. Serbowie wezwali też do poszanowania tak integralności terytorialnej BiH, jak i autonomicznego charakteru RS, odnosząc się przy tym do porozumień z Dayton. Przedstawiciel Republiki Serbii wskazał na priorytety kształtujące politykę zagraniczną tego państwa, takie jak: utrzymanie pokoju w regionie Bałkanów i współpraca z sąsiadami (wśród których kluczowe miejsce przyznaje się BiH).

Symboliczna debata – 30. rocznica niepodległości BiH. Debata na temat BiH ma także wymiar symboliczny. 22 maja 1992 r. BiH razem ze Słowenią i z Chorwacją stała się członkiem ONZ (rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 757), co oznaczało uznanie na arenie międzynarodowej. Misja BiH przy ONZ określana jest przez Federację BiH jako jedna z najważniejszych dla państwa, która dodatkowo przyczyniła się do utworzenia Międzynarodowego Trybunału Karnego dla b. Jugosławii w 1993 r.² W Federacji BiH podkreślany jest także drugi wymiar działań dyplomatycznych, czyli wymiana doświadczeń w sytuacjach konfliktowych i pokonfliktowych oraz uczestnictwo sił zbrojnych BiH w misjach pokojowych np. w Afganistanie, Kongu i Mali.

Dodatkowo kwestie dotyczące pamięci historycznej, zwłaszcza o konflikcie i czystkach etnicznych z lat dziewięćdziesiątych XX w., nie prowadzą do wzajemnego dialogu. Przykładem jest negocjowanie zarówno przez RS, jak i Republikę Serbii zbrodni ludobójstwa popełnionej w Srebrenicy. Innym świadectwem może być spór dotyczący obozu w Tarnopolju koło Prijedoru, w którym podczas wojny przetrzymywani byli Boszniacy. Obóz znajduje się na terenie RS i jej władze utrudniają postawienie pomnika upamiętniającego boszniackie ofiary. Niedaleko wzniesiono natomiast pomnik poświęcony poległym żołnierzom serbskim.

Wnioski. Sytuacja w BiH pozostaje mocno napięta zarówno w wymiarze wewnętrznym, regionalnym, jak i międzynarodowym. W wymiarze wewnętrznym zauważalny jest brak dialogu i akcentowanie etnopolitycznych stanowisk. Strona serbska wskazuje, że Federacja BiH dba tylko o interesy Boszniaków, z kolei Federacja BiH otwarcie akcentuje faktyczne rozpoczęcie secesji przez RS. Kryzys konstytucyjny powoduje paraliż decyzyjny, co widoczne jest także w kwestii braku przyjęcia budżetu na wybory powszechne, zapowiedziane na 2 października 2022 r. Spodziewać się też można, że problemy z kluczowymi kwestiami, jak: uznanie urzędu wysokiego przedstawiciela, rosnąca retoryka nacjonalistyczna, dążenia RS do secesji, wzmacniać się będą przed zaplanowanymi na październik 2022 r. wyborami członków prezydium BiH i wyborami parlamentarnymi na szczeblu centralnym, entyteckim i kantonalnym (tylko FBiH) oraz będą konsekwentnie wykorzystywane przez liderów politycznych BiH, a zwłaszcza lidera bośniackich Serbów Milorada Dodika.

² Zakończył działalność w 2017 r.

W wymiarze regionalnym Republika Serbii w swojej retoryce podtrzymuje wizję państwa odpowiedzialnego za utrzymanie pokoju i stabilnych relacji w regionie, jednocześnie stanowiąc podporę dla poczynań polityków serbskich z BiH. W trudnej sytuacji znajduje się Wysoki Przedstawiciel, który nie jest akceptowany przez liderów serbskich w BiH, a jego kompetencje są podważane przez Rosję i Chiny. Z kolei ze strony władz chorwackich widoczne jest silne wsparcie bośniackich Chorwatów i uzależnianie decyzji politycznych o przystąpieniu BiH do UE od zmian wewnętrznych w BiH.

Państwa zachodnie bardzo poważnie traktują destabilizację BiH, która może przekreślić swoje dwudziestosześcioletnie starania związane z transformacją mającą na celu jej wstąpienie do UE i NATO. Przyjęcie przez UE kolejnych sankcji wobec Rosji i nałożenie embarga na rosyjską ropę oraz dalsze sankcje USA nakładane przez Departament Skarbu USA³ będą powodować zwiększenie aktywności rosyjskiej w BiH. Z jednej strony, widoczne jest zacieśnianie współpracy rosyjsko-serbskiej w BiH, co może przekładać się na dalsze podziały wewnątrz BiH. Z drugiej zaś, prezydent Republiki Serbii, popierając integralność terytorialną BiH, może ograniczać wpływ Rosji w BiH i hamować separatystyczne zapędy Dodika.

³ Do tej pory sankcje zostały nałożone przez USA na: Milorada Dodika, członka prezydencji BiH z Republiki Serbskiej, telewizję ATV z Banja Luki, Željku Cvijanović, prezydent Republiki Serbskiej, Marinko Čavara, prezydenta Federacji BiH z HDZ BiH, oraz Alena Šerancica, ministra zdrowia w Republice Serbskiej.